

VLADIMIR P. ŠTEFANEC: »IN KER JIH JE TAKO MALO, SO ŠE BOLJ IZPOSTAVLJENI«

Vladimir P. Štefanec, letnik 1964, je na ljubljanski Filozofski fakulteti diplomiral iz filozofije in umetnostne zgodovine. Doslej je objavil osem leposlovnih knjig, večinoma romanov, trije – *Viktor jelen, sanjač*, *Republika jutranje rose* in *Odličen dan za atentat* – so bili nominirani za nagrado Kresnik. Ampak jih ne favorizira, zato je treba prebrati tudi *Sprehajalca z nočnih ulic*, *Pariške zgodbe*, *Morje novih obal*, *To se zgodi porednim fantom*, *Mrtvi ne plačujejo računov: primeri inšpektorja Kobala II*. Kot publicist je avtor številnih besedil predvsem s področij svetovne književnosti, likovne umetnosti in fotografije. Je tudi član uredništva revije *Sodobnost* in visokošolski predavatelj teorije fotografije.

Izpisali ste sijajen tako imenovani odprti konec romana. Ker pa se je slišalo, da je zgodba vsaj v izhodišču tudi avtobiografska, vas moram vprašati: kako se je »v resnici« končala?

Zgodba je v osnovi res avtobiografska, ampak gre vendarle za fikcijo, tako da na to ne bi odgovoril čisto direktno.

Zanalašč puščam več možnosti, ki dajejo bralcu prostor za skorajda nazorske opredelitve, kaj je v nekem primeru prav oziroma kaj bi po njegovem bilo prav, in primerjavo tega z najbolj predvidljivim realnim razpletom primera. Zanalašč puščam nekaj prostora med to trdo realnostjo, ki se nakazuje iz ozadja, in med možnostmi, ki načelno so na voljo. Tako tistim protagonistom, ki v zgodbi odločajo o kazni, kot, v prenesenem pomenu, družbi, ki se odloča o svojih kriterijih, načinih vedenja, razreševanja različnih konfliktov.

Vaša slika generacije je precej črno-bela, na eni strani imamo odprtost in kritičnost protagonistke, na drugi pa popolno pomanjkanje tolerance pri vseh njenih vrstnikih. Je res tako grozno?

Res se mi zdi, da so mladi, ki izrazito kritično razmišljajo in to kažejo tudi navzven, s stilom oblačenja, zelo redki in vedno bolj redki. Tudi v obdobju moje mladosti jih ni bilo veliko, a vseeno več. In ker jih je tako malo, so še bolj izpostavljeni. Ogledal sem si precej fotografij razredov slovenskih osnovnih in srednjih šol, domnevam, da kar reprezentativen vzorec, in opazil, da je v vsakem razredu večinoma samo en mladostnik, ki po videzu izstopa. Gre ali za rokerja, heavy-metalca, darkerja, reperja ..., ampak res gre navadno za samo enega, v redkih primerih dva. Obkroža pa ga množica, oblečena v modna oblačila bolj ali manj priznanih modnih znamk, s tipičnimi trenutno modnimi kroji in vzorci. Ko pa gre za primerjanje nazorov, pridejo razlike še bolj do izraza. Pozna se, da so mladi že dolgo bombardirani z različnimi medijskimi sporočili majhne globine, usmerjenimi v plitko potrošniško mentalito, zato je toliko težje biti drugačen.

Poleg tega si pa seveda toliko bolj sam. Osamljenost drugačnih je hud problem in na njih deluje tudi zelo travmatično. Seveda upam, da je marsikje tolerance več kot v moji knjigi. Konec koncev gre pri njej tudi za doseganje želenega literarnega učinka.

V množici je lažje, navsezadnje tudi protagonistki. Ko na koncertu spozna, da ni sama, se utrdi tudi njena pozicija v njenem vsakdanjem svetu. Najbrž tako ne deluje vsa pop glasba?

Recimo, da tako deluje glasba, ki vsebuje kritična sporočila. Določeni najstniki se lahko s temi sporočili identificirajo in z njihovo pomočjo okrepijo svojo samozavest, v drugi fazi pa svojo pozicijo v okolju. Za mlade je identifikacija z različnimi popularnokulturnimi pojavi zelo pomembna, čeprav se seveda postavlja vprašanje, koliko je za tem tržnih mehanizmov. Supermarketi so obilno založeni in večina se odloči za možnosti, ki so najbolj priljubljene, nekateri pa iščejo druge možnosti, ki jih sprejemajo bolj zavezujoče kot tisti, ki izbirajo bolj plitvo.

Ampak tudi kritični najstniki so lahko popolni feni svojih idolov. Oče hčerko svari pred pomanjkanjem distance in pravi, da so včasih punkerji svoje ben-de pljuvali ... A ni bila to samo druga oblika oboževanja?

Ne, pri starih punkerjih je šlo za nekaj drugega. S tem so tistim na odru sporočali, da niso nič boljši od tistih pod odrom. In pogosto se je tudi zgodilo, da so fantje in punce, ki so še pred kratkim pljuvali na oder, stopili na isti oder in postali tisti, na katere zdaj pljuvajo drugi. Šlo je za nek demokratični ritual povezovanja nastopajočih in publike, kar je bilo pač mogoče v času, ko na takšnih koncertih pod odrom še niso stali varnostniki in preprečevali komunikacije.

Najbolj temni preroki, recimo Sloterdijk, vzpostavljajo kontinuiteto, da ne rečem enačaj, med oboževanjem totalitarnega vodje in sodobnih zvezdnikov ...

Mehanizmi in tudi izvori so podobni. Gre za kompleksen fenomen, ki ima še posebno močan učinek pri negotovih osebah, tako pri odraslih, socialno slabše prilagojenih – o čemer nas učijo zgodovine totalitarizmov 20. stoletja –, kot pri mladostnikih. Značilno je, da so sobe najstnikov obilno polepljene s podobami zvezdnikov, preko katerih kompenzirajo svojo šibkejšo socialno in vsakršno drugo vključenost.

Še posebno to velja za introvertirane najstnike, ki nimajo pravega mesta v svojem okolju, ker se ne znajdejo najbolje ali niso najbolje sprejeti. Nekaj podobnega lahko opazimo pri sobah kaznjencev ali pri tovarnjakarih, ki so dolgo iztrgani iz svojega okolja in polepijo svoje kabine z namišljenimi prijatelji, še bolj pa prijateljicami ... Seveda igrajo pri vzpodbujanju oboževanja zelo pomembno vlogo mediji, najsi gre za totalitarnega vodjo ali za glasbenega zvezdnika.

Vaša romaneskna analiza razlik med starim in novim valom punka, med staro in novo možnostjo upora je inspirativna, ne pa optimistična, moram reči.

Položaj je nerazrešljiv, hčerka sicer lahko posluša o očetovih izkušnjah, ne more pa jih sprejeti, ker živi v svetu, ki je drugačen, kot je bil v času očetovega odrasčanja. Nekatera okna, ki so bila nekoč še odprta, so zdaj vsaj priprta, če ne že trdno zaprta, hčerka lahko izbira samo v kontekstu možnosti, ki jih ima. Očetu se zdijo vse njene izbire nezadovoljive, tako rekoč nespodobne, ker sodobni svet več ne omogoča takšne doslednosti, kot jo je svet še v času njegove mladosti, čeprav je res, da so komercialni mehanizmi delovali že pri najbolj razvpitem punk bendu, Sex pistols, ki je zaradi tega tudi

hitro razpadel. Pogosto je šlo za iluzije neke svobode, neodvisnosti, ki sta seveda dosegljivi zgolj v nekem omejenem obsegu, v nekih zaprtih kontekstih. Poleg tega vsaka nova generacija nabira svoje izkušnje, z izkušnjami prejšnjih nima kaj početi, so premalo oprijemljive.

Ali se obračanje navznoter in proti sebi, ki ga opazate pri novih punkerjih, dogaja tudi v drugih umetnostih?

Vsekakor. Opazil sem na primer pri mlajši generaciji fotografov in tudi nekaterih drugih umetnikov, da je vedno več nekega resigniranega poudarjanja občutka izvzetosti, nerazumljenosti, zaprtosti v neke zelo majhne, osebne, zasebne ali družbene marginalne prostore, kjer so protagonisti prepuščeni svojemu propadanju, samouničevanju, zapijanju, drogiranju, buljenju v ekrane ..., torej izvzeti iz neke normalne socialne komunikacije. Pogosto sploh ne iščejo več povezav, ker so že odraščali z nekim občutkom brezpnosti. Nekoč se je vendarle zdelo, da je mogoče stvari spreminjati, ali pa se je to zdelo vsaj nekoliko realneje, zdaj pa razmišljajoči mladi zelo hitro trčijo ob spoznanje, da je zelo težko karkoli spremeniti. Čeprav se tudi mladi z željo po spremembah seveda še vedno rojevajo. In čeprav, da ne bom preveč črnogled, kot pravi uvodni citat v knjigi: »Prihodnost še ni napisana.«

Občutek, da je nekaj narobe, če stari in mladi poslušajo isto glasbo, je obojestranski ...

Sam nisem svoji hčerki nikoli govoril, kakšno glasbo sem poslušal. Nekoč sem tako in tako poslušal vinilke, potem sem preklopil na CD-je in glasbe iz mladosti, ki jo imam večinoma na vinilkah, nisem veliko poslušal. Šele ko sem si znova kupil gramofon, sem začel spet poslušati svojo staro glasbo in slišala jo je tudi hčerka, prepoznala podobnosti z glasbo, ki jo je poslušala ona. Globljih stikov

z glasbo svojega očeta pa ni želela in meni se zdi to čisto razumljivo. Tudi ko je poslušala svojo glasbo, ji nisem želel vsiljevati okusa, razen če so se mi zdeli kakšni glasbeni izdelki zelo banalni – v njenih mlajših letih, na primer –, sem kaj pripomnil. Šlo je za glasbeno plažo, ki jo otrokom na različnih dejavnostih in prireditvah ponujajo v vrtcih in šolah ...

Položaj je vsekakor zanimiv in povzroča v knjigi nekaj težav, obema, a zlasti hčerki. Dokler posluša drugačno glasbo kot večina sošolcev, je čisto v redu, ko pa ugotovi, da je ta glasba podobna tisti, ki jo je poslušal oče, pa nastane problem. Za generacijsko pripadnost sicer mislim, da je precenjena in jo dandanes pogosto umetno potencirajo zunanji dejavniki, zlasti iz komercialnih interesov, seveda pa je generacijska razdeljenost pogojena tudi s čisto biološkimi in sociološkimi determinantami, navsezadnje so se mladinske tolpe pojavljale tudi že pri nekaterih severnoameriških indijanskih plemenih, ki še niso bila okužena z zahodno civilizacijo. Pozneje se je fenomen najstništva v sodobnem smislu razvijal v 50. letih v Ameriki, pod vplivom nekih dejanskih razlik v družbenih izkušnjah med starejšimi in mlajšimi generacijami, dandanes pa je ostro medgeneracijsko razlikovanje, kot rečeno, tako rekoč uzakonjeno in prignano do skrajnosti. Ob tem se pozablja, da so nekoč družine živele tudi bolj povezano, da so si generacije znale izmenjevati izkušnje in si med sabo pomagati v imenu skupnih ciljev. Mislim, da gre v knjigi za neko ravnovesje med temi možnostmi, čeprav se protagonistka seveda težko iztrga nujnosti favoriziranja generacijske pripadnosti.

Petra Vidali

Večer, 22. 9. 2015, str. 2